

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В УМОВАХ ТОТАЛІТАРИЗМУ. ХЕНРИК МОСІНГ – ВЧЕНИЙ, ЛІКАР І СВЯЩЕННИК

Казан Е. М., Заболотнюк І. О., Голубовська О. М.

ВСТУП

УГКЦ є церквою, яка перебуває в сопричасті з Римським Престолом і є правдивою українською церквою, яка зберегла українську самобутність і виховала не одне покоління борців за волю України в роки польського та австро-угорського панування при відсутності української незалежності. Тому була ворожою для радянської атеїстичної системи. Тому, відповідно, вона не могла діяти легально в період, коли Україна знаходилась під владою комуністів. Після захоплення Західної України радянськими окупантами в вересні 1939 року та після «возз'єднання західних українських земель» з УРСР, комуністи відразу анонсували арешти греко-католицьких священників як свідомих українців, розпочавши репресії по відношенню до УГКЦ і українського патріотичного населення. Закривалися і націоналізовувалися церкви та монастирі, релігійні бібліотеки, пропагувався атеїзм, почалася експансія Російської православної церкви. Все це спричинило український національний опір московській комуністичній системі в роки Другої світової війни та лояльного ставлення до німців на початку війни.

До політики знищення української національної церкви комуністи повернулись після свого наступного вторгнення – «визволення» західно-українських земель в 1944 р. Одержимий ідеєю перетворення Москви на центр православ'я, керований комуністичною владою, Йосиф Сталін вирішив з допомогою Російської православної церкви знищити національні церкви поневолених «братніх» народів. УГКЦ була саме такою. Щоб знищити її цілковито, було прийняте рішення об'єднати її з Російською православною шляхом розірвання єдності з Вселенською Церквою, що була відновлена Берестейською унією в 1596 р. в місті Бересті (тепер Брест, Білорусь). Для здійснення радянських комуністичних ідей необхідно було знайти союзників з числа достойників УГКЦ. Це виявилось не просто. По-перше, УГКЦ на той час очолював Митрополит Андрей Шептицький, який мав величезний авторитет у світі, тому аж до його смерті 1 листопада 1944 р. радянська влада не могла нищити українську католицьку Церкву.

Однак після смерті Патріарха, переслідування та репресії УГКЦ розгорілись з новою силою. 11 квітня 1945 р на Святоюрській горі було заарештовано митрополита Йосипа Сліпого – наступного голову УГКЦ після митрополита Андрея, а також єпископів Никиту Будку і Миколу Чарнецького, а в Станіславові – єпископів Григорія Хомишина та Івана Латишевського. Разом з тим, жоден з єпископів УГКЦ не став колаборантом, не співпрацював з окупантами, не приймав участь в псевдособорі і не підписав розірвання унії з Римом та об'єднання з Російською православною церквою. І за свою вірність католицькій вірі і Церкві вони заплатили своєю свободою і навіть життям, будучи ув'язненими в тюрмах, концентраційних таборах, в Сибіру та на поселеннях. Дві третини католицьких духівників не визнали рішень собору, не стали колаборантами і були репресовані без божним комуністичним режимом. УГКЦ змушена була піти в підпілля на десятиліття, починаючи з псевдособору УГКЦ. Відомі в історії нашої церкви колаборанти пішли на співпрацю з ворогом і прийняли участь в Львівському псевдособорі з «возз'єднання» УГКЦ з Російською церквою і розірвання унії з Вселенським Римським Престолом 8–10 березня 1946 р.

Львівський псевдособор не є канонічним ні для УГКЦ, ні для Ватикану, оскільки в ньому не брали участь жоден з єпископів УГКЦ. Він став трагедією нашої церкви, спричинив масові репресії незгідних з ним єпископів, священників і мирян. Вони опинились у в'язницях, таборах, на поселеннях. Частина з них загинула, не дочекавшись звільнення. Ті, кому пощастило повернутись, створили Церкву в підпіллі. Священники в домах вірних відправляли Служби Божі вінчали і хрестили своїх підпільних вірних, монахині катехизували дітей, допомагали отцям як дяки і паламарі. Виникли підпільні семінарії, таємно висвячувались ієреї та єпископи. Церква жила і діяла, однак потребувала і храмів і більшої кількості священників і більшого доступу до людей для поширення католицької віри та розбудови Церкви як містичного Тіла Христового. І підтримка існування підпільної Церкви в важких реаліях комунізму проявилась зі сторони Римо-католицької церкви. В її храмах, що були дозволені як церкви меншин, зростали в вірі і формувались як християни тисячі греко-католиків, зокрема тих, що не мали прямих контактів з підпіллям. Але і тут зобов'язувала атмосфера суворої дискретності, адже Римо-католицька церква знаходилась під пильним оком радянських спецслужб.

З метою дослідження діяльності римо-католицьких священників в епоху тоталітаризму проаналізуємо священничу діяльність латвійського священника, пароха Самбірської римо-католицької парафії отця

Казимира Мончинського, дослідимо діяльність, життєвий та творчий шлях львівського вченого і римо-католицького священника доктора Хенрика Мосінга (отця Павла), розкриємо його унікальність як вченого, лікаря, священника, покажемо яке важливе місце у збереженні та підтримці підпільної греко-католицької церкви та католицької віри в часи СРСР займали тодішні душпастирі Римо-католицької церкви.

1. Незабутній пастир отець Казимир Мончинський

Опинившись в СРСР в підпіллі, «поза законом», духовенство та вірні греко-католицької церкви знайшли підтримку та допомогу в братів у вірі-священників Римо-Католицької Церкви, яка хоч і була обмежена в правах, переслідувана грізним КДБ, однак не була заборонена. Перешкодою для закриття римо-католицьких храмів та тотальним репресіям римо-католицького духовенства була Апостольська столиця і держава Ватикан, з якою СРСР був змушений рахуватися. Кількість діючих на Україні римо-католицьких храмів була обмежена, священників катастрофічно бракувало, щоб задовільнити потреби віруючих. В Львові діяла Катедра та храм Св.Антонія, а в багатьох містах храми були зачинені, недіючі, перетворені в складські приміщення чи музеї атеїзму. Часто був один священник на кілька міст або вірні змушені були їздити в сусідні міста на літургію. В селах костели також були зачинені. В нечисленних діючих костелах суттєву частку парафіян становили греко-католики. Їх було близько 30% вірних, що відвідували римо-католицькі храми¹. На тлі існуючої ситуації отці римо-католики показували зразки мужності витривання і праці в умовах тотального контролю з боку комуністичної системи. Більшість священників навчалась у Ризькій духовній семінарії, яка постійно перебувала на межі можливого закриття та скорочення набору семінаристів². З видатних отців що служили вірно Богу і Церкві варто згадати вихідця з Латвії, випускника Ризької семінарії отця Казимира Мончинського, багаторічного з 25 квітня 1966 до серпня 1990 священника в костелі Усікновення Голови Івана Хрестителя в Самборі, а згодом паралельно ще і в храмі в Мостиськах та у Львові, а з серпня 1990 по серпень 1991 – в львівському костелі св.Антонія. Потім повернувся до своєї улюбленої Риги, де став парохом парафії Христа – Царя. 1 серпня 1996 р відійшов до дому Господа по вічну нагороду.

Стимулом до вступу в Ризьку семінарію послужив арешт НКВС отця Антонаса Лахса 17 вересня 1945 року в Латвії (місцевість

¹ Marek Hulyk Niezapomnianykaplanki. Kazimierz Mączynski (1928-1996), Sambor-Stary Skalat-Warszawa 2014, Ст. 43).

² Теж саме, Ст. 22–28.

Боровка) свідком якого став майбутній священник Казимир Мончинський. Побачивши як НКВС арештує невинного отця Лахса, Казимир подумав, що мусить стати його наступником. Зцим твердим наміром вирушив до Ризької семінарії для вступу на навчання³ з усних спогадів Маряна Мончинського, брата отця Казимира, Рига 8 серпня 2005). До речі священник Антонс Лахс так і не повернувся більше до рідної Латвії і помер в у в'язниці 2 лютого 1952 року в Мордовській АРСР в Дубровлазі. По закінченні Ризької семінарії, 26 лютого 1950 року прийняв священничі свячення з рук архієпископа митрополита ризького Антона Спрінговіца.

Першим місцем душпастирської праці отця Казимира Мончинського була кафедральна парафія Святого Якова в Ризі. Далі він був призначений вікарієм парафії святого Фраециска в Ризі, в семінарійному костелі і лектором Вищої Духовної Ризької семінарії. Залишався на цій посаді до вересня 1956 року. Потім отримав призначення на пароху парафії святого Йосифа в Ризі, залишаючись при цьому і надалі лектором семінарії. Потім душпастирював на парафії в Лянцкороні, а з червня 1963 до квітня 1966 р до виїзду на Україну був парохом на парафії в Баркавасі. Призначення на Україну отримав не випадково. В цей час там після смерті Сталіна відчувався душпастирський голод-священники, скориставшись нагодою, емігрували разом з вірними. Постала гостра потреба в душпастирях і єдиною надією була Ризька метрополія Литви. Пропозицію призначення отець Казимир прийняв, не вагаючись. Був скерований до Самбора Львівської області, де відразу здобув прихильність парафіян.

Приїхавши до Самбора, отець Казимир, латвієць, одразу опинився під пильним оком спецслужб. Щоб не наражати на небезпеку паству, він вінчав подружні пари при закритих дверях костелу, а хрестив в захристії. Вірні знали, що отець не зрадить таємниці хрещення, бо акти хрещення хоч і записував, але латвійською мовою, яку річ ясна ніхто не знав⁴. Завжди в промовах підкреслював, що церква католицька, а не польська, тому греко-католики горнулись до нього, єдиного католицького священника в окрузі, адже часто вони не мали доступу до переслідуваних і перебуваючих в підпіллі отців-греко-католиків⁵. Отець у своєму служінні пішов далі-вивчив досконало українську мову, щоб могли нею вільно послуговуватись, сповідаючи

³ Marek Hulyk *Niezapomniany kapłan*. Kazimierz Mączynski (1928–1996), Sambor-Stary Skalat-Warszawa 2014, Ст. 13

⁴ Теж саме, Ст. 46.

⁵ Теж саме, Ст. 44–45.

українців. Серед його вихованців-ціла плеяда священників, яких готував до священства і скеровував на навчання в Ризьку семінарію.

Не сприймаючи владу комуністів, він навіть на проповідях зумів донести людям, щоб не вступали в комуністичну партію, спокушаючись на більшу зарплату та комуністичні привілеї⁶. Коли один з його вихованців, кандидатів на вступ до семінарії майбутній отець Анатолій Заячківський отримав лист з комітету безпеки з пропозицією про співпрацю з спецслужбами, неначе вирок прозвучали слова отця Казимира «Як підпишеш лист про співпрацю, то ти гірший, ніж Юда!»⁷. Таким було ставлення душпастиря до атеїстичного тоталітарного комуністичного режиму.

Праця отця Казимира в Господньому винограднику на Україні тривала 35 років. З його допомогою трималось, міцніло і зростало у вірі греко-католицьке підпілля. Кожна його проповідь була катехезою, освітнім і виховним процесом для тих, хто приходив до храму. Тут ставали не тільки практикуючими християнами, а також думаючими і вільними людьми. Отець готував кандидатівна навчання в Ризькій семінарії,знаходив час на спілкування з парафіянами і не тільки з ними.

Тісною була співпраця отця Казимира з отцями зі Львова. Один з них є не тільки священником, а й всесвітньо відомим вченим, професором і лікарем, один з винахідників вакцини від висипного тифу і винахідником знаменитого лабораторного діагностикуму – тесту Мосінга для боротьби з поворотним висипним тифом-Хенрік Мосінг, він же отець Павло.

2. Хенрік Мосінг – вчений лікар винахідник

Професор Хенрік Мосінг працював, над проблемою епідемічного висипного тифу під керівництвом Рудольфа Вайгля, стажувався в лабораторіях Нобелівських лауреатів Шарля Ніколя і Жуля Борде. Він став відомим у світі, досліджуючи рецидивний висипний тиф-хворобу Брілла та волинську (траншейну) лихоманку.

Хенрік Мосінг – лікар в кількох поколіннях, вчений, доктор медичних наук та священник німецького походження, зі спольщеної католицької родини, народився 27 січня 1910 р. в м.Львові, в родині Станіслава Юзефа Вітольда Мосінга, військового лікаря, полковника, доктора лікарських наук. Батько Мосінга народився у Львові (1871–1945). В 1896 р. закінчив медичний факультет Ягеллонського

⁶ Marek Hulyk Niezapomnianykaplank. Kazimierz Mączynski (1928–1996), Sambor-Stary Skalat-Warszawa 2014, Ст. 50.

⁷ Marek Гулек Незабутній священник кс.Казимир Мончинський (1928–1996), Варшава, 2014, Ст. 48

університету і відразу вступив на військову службу. В 1896–1902 р. служив по черзі в гарнізонному шпиталі, 80 піхотному полку, 12 гусарському полку, 10 і 13 драгунському полках. В 1902–1914 рр. був головним лікарем в австро-угорській Імператорській і Королівській школі кадетів піхоти у Львові (зараз Національна академія сухопутних військ). Існує така версія (зі слів самого Мосінга, який навіть вказав на вікно другого поверху одного з будинків тодішньої кадетської школи), що Мосінг народився в одній з будівель школи піхоти, теперішньої Академії сухопутних військ. 3 квітня 1910 року був охрещений священником Ришардом Жидком, тогочасним капеланом Школи кадетів піхоти. При хрещенні отримав імена Ернест, Ян і Ришард (з архіву свящ. Б. Барановського).

До слова, Хенрик Мосінг був лікарем в 4 покоління-починаючи з 18 ст. його родичі були лікарями. Підчас 1 світової війни батько Мосінга служив начальником санітарної служби 48 піхотної дивізії, а в 1918–1921 був головним лікарем кадетського корпусу в Лобзові. А в грудні 1921 р. був переведений до санітарного округу в Перемишль на посаду керівника супер ревізійного відділу, тому вся його родина переїхала в Перемишль разом з ним. Закінчував службу (1925–1927) на посадах мобілізаційного референта і референта Окружної інвалідської комісії. Вийшов на пенсію в 1927 р і практикував приватно. Батько вчив хлопця працьовитості. Зі слів отця Броніслава Барановського, який є священником-емеритом і служив в Львівській Катедрі, а зараз проживає в квартирі покійного Мосінга у Львові на вулиці К. Левицького (колишня Маяковського), 82: «Хенрик назавжди запам'ятав батьківські слова про те, що в житті можна все робити, працювати і відпочивати, проте не можна байдикувати». Помер батько Мосінга в 1945 р. в Перемишлі.⁸ Прадід, дід та батько Хенрика були медиками, тож не дивно, що і вінобравцю професію. Мати була донькою того часного ректора «Львівської політехніки» Пластида Дзівінського. Її звали Ольгою, родина Мосінгів мешкала на вулиці Личаківській, 27. Його родина з німецьким корінням тяжіла до польськості. Виховання в родині в католицькому дусі вплинуло на подальше життя Хенрика Мосінга. Зі слів отця Броніслава Барановського «До роду Мосінгів належав похований на Личаківському кладовищі засновник та довголітній директор освітнього Закладу для глухонімих ксьондз-інфулат Кароль Мосінг. Ця школа-інтернат для глухих дітей і сьогодні функціонує на вул. Личаківській, 35 в м. Львові.

⁸ Юлія Свідерська «Доктор зі Львова» «Воляння з Волині» Білий Дунаєць-Остріг, 2018. Ст. 23–25.

А постать ксьондза – інфулата Кароля Мосінга була шанована в родині Мосінгів як приклад для наслідування»⁹.

Майбутній священник і лікар Хенрик Мосінг розпочав навчання в Кракові в 1921 р. Продовжив в 3 державній гімназії ім. Стефана Баторія у Львові, потім перевівся до Львівської державної гімназії ім. Яна Длугоша. Після переїзду з родичами до Перемишля навчався в Перемишльській 2 державній гімназії ім. проф. Казимира Моравського. По закінченні її вступив на медичний факультет університету ім. Яна Казимира (зараз Університет ім. Ів. Франка) восени 1928 р., який закінчив в 1934 р. Ще в період навчання в університеті познайомився з Вайглем і почав працювати в лабораторії висипного тифу на кафедрі загальної біології, очолюваної Вайглем. Професор Хенрик Мосінг, він працював, над проблемою епідемічного висипного тифу, під керівництвом Рудольфа Вайгля, стажувався в лабораторіях Нобелівських лауреатів Шарля Ніколя і Жуля Борде. Став відомим у світі, досліджуючи рецидивний висипний тиф-хворобу Брілла та волинську (траншейну) лихоманку.

Зокрема, Мосінг займався препаруванням лабораторних вошей (колекція Вайгля), яких кріпили до литок годувальників вошей. До їх числа тоді належали і відомі люди-науковці, а часто і сам Мосінг. Розглядаючи наукову діяльність Мосінгадо початку Другої світової війни, слід відзначити, що після отримання диплому лікаря Мосінг приймає керівництво над Центральною біологічною лабораторією Інституту Гігієни в Варшаві, постійно співпрацюючи в Рудольфом Вайглем. 15 травня 1937 р. в 27 років, захищає кандидатську дисертацію на тему «Епідеміологічні та серологічні дослідження висипного тифу» і здобуває ступінь доктора медичних наук. Результати його праці були опубліковані в Гігієнічній секції» Ліги Націй. А в 1938 році президент Речі Посполитої Ігнаці Мосціцкі відзначив Мосінгаза його працю «Золотим Хрестом» за заслуги.

Починається Друга світова війна і окупація німцями Речі Посполитої. Внаслідок цього у Львів вступають радянські війська. Після вступу до Львова 1939 р. радянська влада сприяла дослідженням лабораторії Вайгля, адже ще в грудні 1919 р. Ленін проголосив боротьбу з педикульозом відомою тезою або воші переможуть соціалізм, або соціалізм переможе воші. А воші, як відомо переносили тиф. Лабораторію доєднали до Львівського Санітарного Бактеріологічного Інституту. Науковим її керівником став Вайгль, а Мосінг – науковим заступником. Після візиту до Львова Хрущова лабораторія отримала

⁹ Інтерв'ю ксьондза Броніслава Барановського лютий 2021.

додаткові приміщення і фінансування, а Мосінг став керівником окремого її відділу.

На початку Другої світової війни Мосінг перебував в Карпатах, в науковій експедиції. Горяни були охоплені тифом і він оглядав хворих, займався щепленнями. На фронтах Другої світової панував тиф і втрати від нього в військах були серйозні. Зацікавлені в поставках на фронт протитифозної вакцини німці вимагали від Вайгля її серійного виробництва, тому і запропонували йому німецьке громадянство, гроші, кафедру в університеті Берліна. Вайгль залишився у Львові і отримав право набирати співробітників свого Інституту в якості препаративів, годувальників вошей, працівників технічних. Набирав він їх з числа науковців, митців, молоді, боронячи їх таким чином від арешту. Багато працівників були пов'язані з анти німецьким підпіллям.

Тиф, туберкульоз були постійними пошестями німецьких концтаборів, серед лозунгів, які розвішували на території Аушвіцу, Бухенвальдучи інших було таке: «Одна воша – твоя смерть», бо в'язнів, в яких знаходили вошей, часто одразу відправляли в газову камеру або розстрілювали. Вайгль і Мосінг не могли допустити загибель невинних ув'язнених: вакцину нелегально передавали в концентраційні табори, табори ув'язнених, до жидівських гетто. Так Мосінг 1942 р., під приводом відбирання зразків тифу в варшавському гетто доставив туди нелегально велику кількість вакцини, яку передав ув'язненому там професору Людвіку Гіршвелю. Вакцину Мосінг доставляв і до янівського гетто в Львові. Крім того, весь час окупації Мосінг лікував хворих, опікувався бідними та бездомними дітьми. При відході зі Львова німці ліквідували інститут. Вайгль був змушений виїхати до Польщі і в 25 березня 1944 р. передав Мосінгу лабораторію, адже той залишився у Львові. По приході радянської влади до Львова Мосінг на короткий час очолив Львівський Інститут епідеміології та мікробіології, але 5 жовтня 1944 р. був звільнений, оскільки він не був членом Компартії. Натомість його перевели керувати відділом тифу. Справа Вайгля тривала-випуск вакцини та антигену для діагностики тифу продовжувався. В цей час Мосінг заразився тифом і хворів так важко, що священник Ян Ольшанський уділив йому Тайни Оливопомазання як вмираючому.

Особливим етапом в науковій діяльності Мосінга став 1952 р., коли він на підставі своїх досліджень зробив відкриття про те, що тиф існує не тільки в класичній (епідемічній) формі, яку розповсюджують воші. Мосінг довів, що тиф існує також і в рецидивній (спорадичній) формі, яка відрізняється від класичної своєю появою. При цій формі повторне зараження є наслідком перенесеного раніше тифу і проявляється лише

у тих людей, які в минулому перенесли епідемічний тиф і були його носіями. Це був рецидивний висипний тиф або хвороба Брілла Цінссера, яку офіційна радянська наука заперечувала, називаючи вигадкою Цінссера і вважаючи що тиф можна подолати потужною анти тифозною кампанією. Мосінг в свою чергу, довів виникнення рецидивів у перенісших тиф – рецидивної форми епідемічного висипного тифу і відсутність у перехворівших імунітету після перенесеної хвороби. Мало того, він довів, що за умов у перехворівши педикульозу, вони можуть стати джерелом повторних спалахів та епідемії тифу в суспільстві. Фундаментальним стало відкриття доктором Мосінгом специфічного методу її діагностики і продукція в львівській лабораторії антигену для діагностики рецидивного тифу. Найбільшим досягненням доктора Мосінга було впровадження до всіх бактеріологічних лабораторій на Україні антигену рикетсійного-тесту Мосінга, завдяки якому можна було швидко і просто діагностувати рецидивну форму висипного тифу щорічно в львові продукували 70 літрів діагностикуму для потреб України і 80 літрів для інших республік СРСР. Тест Мосінга використовували для реакції макроаглотинації рикетсій Провачека, яку назвали реакцією Мосінга. Це відкриття Мосінга визнане світовою медициною, в 1973 році утвердили і в СРСР. Тест Мосінга став обов'язковим дослідженням для ліквідації епідемічного висипного тифу на території Радянського Союзу. У 60-ті роки минулого століття вчення Мосінга було включене в видання з мікробіології та епідеміології інфекційних захворювань.

Дякуючи цій діагностиці тиф як захворювання був ліквідований цілком на території України до 1963 р. Тестом Мосінга бактеріологічні лабораторії України користувались до 2006 року.

Слід зазначити, що ще з часу роботи з професором Вайглем, Мосінг розпочав працю і продовжував її 20 років, вивчаючи траншейну (окопну) гарячку, що називалась п'ятиденною або волинською (через її появу на Східному фронті на Волині та Західній Україні. Про волинську лихоманку як окопну епідемічну хворобу вперше заговорили в грудні 1914 року. Це було на початку Першої світової війни на Східному фронті, назву свою волинська гарячка отримала завдяки позиційним окопним бойовим діям на Волині. І особливу велику захворюваність саме там. Її також називали окопна, траншейна. За період війни в окопах воюючих країн на всіх фронтах на волинську гарячку перехворіло понад 1 млн осіб – до 1/3 англійських та французьких, до 1/5 німецьких та австрійських солдат до кінця війни перехворіли на цю хворобу. Тому військові держави прагнули побороти цю хворобу. До кінця війни з'ясували, що розповсюдниками хвороби є платяні воші, а хвороба більш поширена на Східному,

італійському фронті через теплий клімат. Волинська гарячка, яка щезла після Першої світової війни вдруге нагадала про себе в час Другої світової, знов на Волині. Проте вона не досягла таких масштабів як в Першу Світову через відсутність тривалого позиційного окопного протистояння. Слід зазначити, що збудник волинської лихоманки відносять до чинників біологічної зброї. Результатом вивчення став захист докторської дисертації Мосінга на тему «П'ятиденна (траншейна або волинська) лихоманка і пароксизмальний рикетсіоз». 29 грудня 1956 р. Мосінг за дану працю отримав ступінь доктора медичних наук.

Ще одним науковим здобутком Мосінга, яким користуються дотепер є застосування бутадіону в боротьбі з педикульозом. Спостерігаючи за однією з годувальниць лабораторних вошей, він зауважив, що нагодовані нею воші згинули і причиною цього було вживання годувальницею протиревматичного ліку-бутадіону. Це відкриття Мосінга знайшло своє відображення в наказі МОЗ України № 38 від 28 березня 1994 р «Про організацію та проведення заходів по боротьбі з педикульозом»¹⁰.

З 1962 по 1973 р. (до виходу на пенсію) Мосінг безоплатно, на громадських засадах керував виробництвом діагностикуму. За свої гроші він замовляв лабораторний посуд для реакції аглютинації, безоплатно годував лабораторних вошей. Лікує пацієнтів і виготовляє для них ліки, з інтерв'ю ксьондза Владислава Дерунова, родина якого приятелювала з ксьондзом-доктором Мосінгом стверджував, що його родина як і безліч інших львівських родин лікувалась ліками, які призначав і виготовляв Мосінг. Це були полоскання при хворобах горла, лікувальнімазі, гранулки, виготовлені по його авторських рецептах. Особливо помічні при епілепсії, онкології¹¹.

3. Хенріх Мосінг – отець Павло

Можна б було багато написати за Мосінга – вченого та лікаря, винахідника ліків від раку та епілепсії, про що говорять численні свідчення його пацієнтів та очевидців того часу, про те, хочу написати про нього як про священника, діючого в підпіллі у Львові, про його місіонерську священничу працю на території безбожного СРСР та організовану ним школу для молодих кандидатів до священства. Доктор Мосінг як глибоко віруюча людина мріяв лікувати не тільки людські тіла, але й душі. Проблема з очима (вроджена вада, в результаті якої було уражене ліве око, що важливе для читання месалу, який

¹⁰ Наказ МОЗ України № 38 від 28 березня 1994 р «Про організацію та проведення заходів по боротьбі з педикульозом»<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0038282-94#Text>

¹¹ З інтерв'ю кс. Владислава Дерунова, квітень 2021 р

знаходиться зліва) перешкоджала вступу в семінарію. Але мрія залишалась мрією. В намаганнях отримати свячення шукав контактів з єпископами Литви і Латвії, але вони були б змушені доповісти про свячення радянську владу, на що Мосінг згодитись не міг. Допоміг випадок – Мосінг почав лікувати греко-католицького єпископа, беатифікованого Св.Іваном Павлом II Блаженного Миколая Чарнецького. До слова, Мосінг успішно лікував епілепсію, онкозахворювання, сам готував ліки від цих хворіб, різного роду настойки, полоскання, пігулки. Є свідчення єпископа Леона Малого, учня о. Павла (Мосінга) про це, що Мосінг вилікував своїми ліками від епілепсії дружину австрійського військового)¹².

Спілкуючись з доктором Мосінгом, єпископ Чарнецький погодився уділити тому тонзури-постригу субдияконських свячень, які відбулись 6 січня 1959 р. Подальші свячення дияконські і пресвітерські мали відбутись в часі Великого Посту, в Тиждень перед Великоднем, однак цьому завадила смерть єпископа Чарнецького 02.04.1959 р. Але в 1961 р. Мосінг зустрічається з краківським єпископом Каролем Войтилою, який дав дозвіл на подальші свячення, уділивши диспензи на теологічні студії. Мосінг хвилювався з того приводу і обіцяв кардиналу Стефану Вишинському підтягнути теологічні знання. Та кардинал поставив тільки одне запитання :Чи знаєш ти на що йдеш? І чи знаєш що може статись так, що перша твоя служба Божа стане останньою? Почувши ствердну відповідь Мосінга, кардинал сказав: «Будемо святити».

В ніч 20 вересня 1961 р. Мосінг був висвячений на диякона, а в наступну ніч – на священника. Повернувшись після свячень до Львова з отриманем іменем отця Павла, ім'я вибрав не випадково-прагнув звіщати людям добру новину Євангеліє, як святий Павло. Вся його діяльність потім була спрямована на місіонерське і священниче служіння по цілому СРСР – в Україні, Грузії, на Сибіру, в Закавказзі та Казахстані.

У Львові зосередив свою діяльність на підготовці молодих хлопців-кандидатів на священників. Вчив їх теології, грецької та латинської мови. Хлопців що готувались до свячень, з метою уникнення політичних переслідувань, Мосінг влаштовував на роботу в лабораторію особливо небезпечних інфекцій, де сторонні не входили з огляду на зразки небезпечних культур, що там були. Потім студії з хлопцями переніс на квартиру на вул. Маяковського нині К.Левицького, 82, яке подарувала йому пані М.Куркова і в якій замешкав після виходу

¹²Єпископ Леон Малий: "Світ живе у брехні, і правду не те, що не каже, а навіть не шанує... Треба просто усвідомити, що є не тільки віра. А що віра пов'язана з правдою) <http://rkc.lviv.ua/index.php?lang=1>

на пенсію в 1973 р. Цей наступний період свого життя Мосінг повністю присвячує священничому, місійному, лікарському служінню.

З благословення Кароля Войтилів 1974 він заснував Інститут помічників церкви присвячений Святому Вавжинцю, який підпільно провадив. То була найкраща форма навчання молодих людей католицької віри, катехизму та інших християнських засад в умовах радянського атеїстичного ладу, коли католицькі церкви, зокрема, УГКЦ була заборонена взагалі, а Римо-католицька при наявності поодиноких храмів не могла мати катехитичних шкіл, хрещення і шлюби також відбувались в умовах секретності, щоб не наражати парафіян на переслідування, звільнення з роботи та інші покарання з боку тоталітарної системи. Тому вся діяльність обох католицьких церков мусила проходити в суворих умовах підпілля, незважаючи на часткову легалізацію РКЦ. Інститут помічників церкви, заснований Мосінгом, нагадував підпільну греко-католицьку семінарію, бо тут здобували підставові знання з теології, він став богословською школою для багатьох священників, включаючи єпископа Леона Малого. Всі активно діючі священники того часу були знайомі між собою.

Ксьондз Казимир Галімурка згадував, що познайомився з підпільним священником Мосінгом, офіційно практикуючим лікарем зі Львова завдяки ксьондзу Казимиру Мончинському – тому самому настоятелю Самбірського костелу в радянські часи¹³. Мосінг приїжджав на запрошення ксьондза Мончинського до Самбора, зокрема, щоб лікувати хвору на онкологію маму священника Галімурки. Мосінг лікував її пігулками, які сам виготовляв і привозив. Своє священиче покликання ксьондз Галімурка теж пов'язує з спілкуванням з отцем Мосінгом, якому зізнався в своєму бажанні стати священником. Мосінг схвалив вибір хлопця, сказавши, що таким рішенням хлопець найбільше допоможе своїй важкохворій матері. Рішення майбутнього отця Галімурки не примусило себе чекати-він вступив в Ризьку семінарію, вибравши нелегкий священничий шлях.

Отець Мосінг підтримував, лікував і співпрацював з греко-католицькими священниками, отцем Рабаром, а також відомим єпископом Блаженним Миколаєм Чарнецьким. Як згадувалось, Блаженний єпископ УГКЦ Миколай Чарнецький навіть уділив Мосінгу субдіяконських свячень. Лише смерть єпископа перешкодила Мосінгу стати греко-католицьким священником. Таким чином, обидві католицькі церкви жили і взаємодіяли між собою, виховували паству в вірі і правді, підготували цілу плеяду священників, які при виході з підпілля в часи

¹³ «Незабутній священник кс. Кзимир Мончинські (1928–1996), Офіцина видавничо-поліграфічна «Адам», Варшава, 2014, Ст. 47

відновлення нашої незалежності очолили церкви і парафії, стали світочами католицької віри і традиції.

ВИСНОВКИ

1. Латвійський священник Казимир Мончинський, випускник Ризької семінарії, як душпастир на теренах Львова і області вніс неоціненний вклад в збереження та розвиток католицької віри, функціонування греко-католицького підпілля. Здійснював постійну духовну підтримку вірних греко-католиків, чим спричинився до розбудови їх церкви як містичного Тіла Христового. Не співпрацював з владою та каральною радянською машиною, завжди твердо стояв на позиціях правди і вчив цьому своїх парафіян.

2. Хенрик Мосінг, львівський вчений, науковець, лікар поборов рецидивний висипний тиф і шляхом винайдення тесту Мосінга спричинився до повної ліквідації хвороби. Крім того, доктор Мосінг дослідив інші рикетсіози, зокрема волинську (траншейну) лихоманку.

3. Як лікар, Мосінг був добре обізнаний з фармацевтикою, виготовляв ліки для онкологічних хворих та ліки від епілепсії, виліковував від епілепсії дітей. Довів ефективність застосування бутадіону в лікуванні педикульозу, дана схема до сьогодні включена в відповідний наказ МОЗ.

4. Як священник здійснював служіння на теренах Радянського Союзу в умовах підпілля, провадив місійну роботу та підпільний Інститут помічників Церкви, який став школою підготовки цілого покоління священників.

5. Обидві церкви УГКЦ і РКЦ тісно співпрацювали на рівні душпастирів та богопосвячених осіб, виховували свою паству в дусі вірності Господу і своєму народу та протиставленню комунізму і атеїзму в тогочасній радянській державі.

АНОТАЦІЯ

В статті розкрито дві непересічні особистості двох римокатолицьких священників, що діяли у Львові та області – Казимира Мончинського, латвійського священника і Хенрика Мосінга (отця Павла), священника німецького походження поляка за духом. Обидва служили в часи панування тоталітарної комуністичної системи, коли бути католиком було небезпечно, а особи, які визнавали католицьку віру, були переслідувані законом в атеїстичному СРСР з його «офіційним» державним російським православ'ям. В статті відображена роль, яку відіграли ці священослужителі в збереженні католицької віри і традиції в умовах тоталітаризму в Радянському Союзі. Показано яке значення мала їх діяльність та особистий приклад для виховання

вірних в душі і правді. Завдяки їх науці виросло ціле покоління молодих священників.

Досліджено особистість священника, лікаря та вченого Хенрика Мосінга, його релігійний, лікарський та науковий шлях, вклад у боротьбу з тифом, його рецидивами, у вивчення інших рикетсioзів, педикульозу та інших хворіб та його важливий науковий доробок в мікробіологію, вірусологію, медицину загалом. Зазначено, що обидві католицькі церкви, УГКЦ в підпіллі, а РКЦ-частково легальна, а в основному підпільна – взаємодіяли між собою, допомагали одна одній зростати чисельно і розвиватись, навчати своїх вірних правд віри і шанування традицій в умовах комунізму і атеїзму.

Література

1. Юлія Свідерська «Доктор зі Львова» «Воля з Волині». Білий Дунаєць-Остріг, 2018. Ст. 23–25.
2. Інтерв'ю ксьондза Броніслава Барановського лютий 2021.
3. Наказ МОЗ України № 38 від 28 березня 1994 р «Про організацію та проведення заходів по боротьбі з педикульозом» <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0038282-94#Text>
4. З інтерв'ю кс. Владислава Дерунова, квітень 2021 р.
5. Єпископ Леон Малий: «Світ живе у брехні, і правду не те, що не каже, а навіть не шанує... Треба просто усвідомити, що є не тільки віра. А що віра пов'язана з правдою». <http://rkc.lviv.ua/index.php?lang=1>.
6. Незабутній священник кс. Кзимир Мончинські (1928–1996), Офіцина видавничо-поліграфічна «Адам», Варшава, 2014, Ст. 47.

Information about the authors:

Kazan Emiliia Marianivna,
PhD,

Associate Professor at the Department of Military History
Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy
32, Heroiv Maidanu str., Lviv, 79026, Ukraine

Zabolotniuk Igor Oleksandrovych,
PhD student

Institute of Ukrainian Studies named after Ivan Krypyakevich
of the National Academy of Sciences,
4, Kozelnytska str., Lviv, 79026, Ukraine
Professor at the Department of Tactics
Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy
32, Heroiv Maidanu str., Lviv, 79026, Ukraine